

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 5 - Number: 18, p. 257-266, Winter 2021

Eski Mısır'da Ensest Evlilikler ve Kraliyet Ensestinin Gelenekselleşmesi*

*Incest Marriages and the Traditionalization of Royal Incest in Ancient
Egypt*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1019181>

Arařtırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
05.11.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
11.12.2021

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2021

Asya Studies

Dr. Öğr. Üyesi Eylem Güzel
Pamukkale Üniversitesi, Fen-
Edebiyat Fakültesi, Kültür
Varlıklarını Koruma ve Onarım
Bölümü,
eguzel@pau.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0001-8702-4555>

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Ayrıca bu çalışmada yazım kurallarında belirtildiği üzere satır altı dipnot sistemi uygulanmıştır.

Öz

Eski Mısır'da görülen ensest evlilik geleneğinin ilk öncüleri, Mısırlılar tarafından tanrılar ve insanlar arasında aracı olduklarına inanılan firavunlardır. Mısır'ın en önemli tanrısı Osiris'in ölümünden sonra onunla özdeşleşerek ilahi statüye ulaşan firavunlar, Osiris ve kız kardeşi İsis gibi kardeş evliliği yapmak suretiyle tanrılar tarafından başlatılan ensest evlilik geleneğinin öncüsü ve koruyucusu haline geldiler. Firavunlarla başlayan, Pers etkileşimi ve ticaret yoluyla yaygınlaştığı düşünülen ensest evlilik geleneği Mısır'da kurulan son hanedan olan Ptolemaios Hanedanı döneminde resmîyet kazandı. Bu durum dini ve mitolojik etkenlerle ilişkili gibi görünse de aslında tanrıların takipçisi olan hükümdarların uyguladığı din siyasetinin bir parçasıydı. Eski Mısır ve Yunan tanrılarının ensest evliliklerini rol model olarak dın üzerinden yürütülen bir politika izleyen hükümdarların amacı, soy dışından kişilerle evlenmek yerine aile içi ensest evlilikler yapmak suretiyle soyun bozulmasını engellemektir. Hükümdarların yaptığı ensest evlilikler nedeniyle, Mısır dışındaki toplumların neredeyse tamamının tabu olarak gördüğü kardeşler arası evlenme geleneği sıradanlaşmış hem Mısır monarşi mensupları hem de yerli halk için olağan bir durum haline gelmişti. Bu durumda, Mısır'ın iç dinamikleri çerçevesinde geleneksel boyut kazanan ensest evliliklerin Mısırlı hükümdarlar tarafından politik bir enstrüman haline getirilmesini sağlayan bazı faktörler olmalıydı. Bu çalışmanın temel amacı, Eski Mısır'daki ensest evlilik geleneğinin kaynağından yola çıkarak Eski Mısır kraliyet ailesi özelindeki gelenekselleşme sürecini, uygulama prosedürü ile birlikte ortaya koymaktır. Bu konuyu, Mısırlı hükümdarları ensest evliliğe yönelten temel faktörleri belirlemek ve bu evlilikleri dini, siyasi, mitolojik etkenler üzerinden analiz etmek şeklinde ele alacağız. Bu kapsamda Mısır'daki ensest evliliklerin kaynağı, hangi faktörler nedeniyle gelenekselleştiği, kraliyet mensupları ve halk arasındaki kardeş evliliklerinin nitelikleri tespit edilecektir. Türkçe literatürde hiç yer almayan, Batı literatüründe ise farklı disiplinlere mensup akademisyenlerce makale ve kitap düzeyinde ele alınan bu konunun Türkçe literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eski Mısır, Ptolemaios Hanedanı, Ensest, Ensest Evlilik, Kardeş Evliliği

Abstract

The first pioneers of the incestuous marriage tradition in ancient Egypt were the pharaohs, who were believed by the Egyptians to be intermediaries between gods and humans. After the death of Osiris, the most important god of Egypt, the pharaohs, who achieved divine status by identifying with him, became the pioneers and protectors of the incest marriage tradition initiated by the gods by marrying like Osiris and his sister Isis. The incest marriage tradition, which started with the pharaohs and is thought to have spread through Persian interaction and trade, became official during the Ptolemaic Dynasty, the last dynasty established in Egypt. Although this situation seems to be related to religious and mythological factors, it was actually a part of the religious policy implemented by the rulers who were followers of the gods. The purpose of the rulers, who followed a policy based on religion by taking the incestuous marriages of the ancient Egyptian and Greek gods as their role model, was to prevent the degradation of the lineage by making incestuous marriages within the family instead of marrying outsiders. Due to the incestuous marriages made by the rulers, the tradition of sibling marriage, which was considered taboo by almost all of the societies outside of Egypt, became commonplace for both the Egyptian monarchs and the local people. In this case, there must have been some factors that enabled the incestuous marriages, which gained a traditional dimension within the framework of Egypt's internal dynamics, to be turned into a political instrument by the Egyptian rulers. The main purpose of this study is to reveal the traditionalization process in the Ancient Egyptian royal family, together with the application procedure, starting from the source of the incest marriage tradition in Ancient Egypt. We will deal with this issue as determining the main factors that lead Egyptian rulers to incestuous marriages and analyzing these marriages through religious, political and mythological factors. In this context, the source of incestuous marriages in Egypt, the reasons for which they became traditional, and the characteristics of sister marriages between the royal members and the public will be determined. It is thought that this subject, which has never been in Turkish literature, but has been discussed at the level of articles and books by academics from different disciplines in Western literature, will contribute to Turkish literature.

Keywords: Ancient Egypt, Ptolemaic Dynasty, Incest, Incest Marriage, Sibling Marriage

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Güzel, E. (2021). Eski Mısır'da Ensest Evlilikler ve Kraliyet Ensestinin Gelenekselleşmesi. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(18), 257-266.

GİRİŞ

Orijinal kökeni Latince *incestum* olan, dilimize Fransızca *inceste* kelimesinden geçen ensest¹ aile içi yasak ilişki anlamına gelir. Saf olmama, murdarlık, pislik, iffetsizliği ifade eden ve akraba ile zina yapma, nikah düşmediği halde akraba ile ilişki kurma, aile üyeleri ya da yakın akrabalar arasında yaşanan cinselliği kapsayan ensestin bu nitelikleri, ensestin geçmişten günümüzde neredeyse tüm toplumlarda tabu olarak görülmesine neden olurken² yasakları ve cezaları da beraberinde getirmiştir. Ensest tabusuna istinaden oluşan yasaklar ve cezalar genel geçer bakış açısına göre kültürler arası farklılıklar gösterir. Antik Yunan toplumlari da dahil olmak üzere, Eski Mısır dışındaki toplumların neredeyse tamamı için sıradan nitelikte olmayan ensest ilişki ve kardeşler arası evlilik geleneği, Eski Mısır'da özellikle de saray kültüründe olağan bir durumdur.³

Eski Mısır kraliyet ailesi içinde görülen erkek kardeş-kız kardeş, baba-kız, anne-oğul, teyze-yeğen, amca-yeğen gibi farklı kombinasyonlarda karşımıza çıkan ensest nitelikli ilişkiler, aile içi çarpık ilişkilerin engellenmesi amacıyla çoğu toplumda tabu sayılmıştır. Dolayısıyla ensestin, soylarının asaletini ve devamlılığını sağlamayı amaçlayan Mısırlı monarşi mensupları tarafından tanrısallıkla ilişkilendirilmek suretiyle farklı bir konuma taşındığı, böylelikle tabu olmaktan çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda hem toplumsal normları hem de ensest tabusunu esneten ve ihlal eden nitelikleri ile ensest evlilik geleneği, evrensel bir tabunun Eski Mısır'ın yerel dinamiklerinde yıkıldığını açıkça göstermektedir. Buradan yola çıkarak Eski Mısır hanedan mensupları arasında yaygın olan bu geleneğin yalnızca dünya etnografyasında görülen özgün bir kültürel unsur değil aynı zamanda ensest ilişkileri tabu olarak gören toplumlara ve farklı disiplinlerin ortaya koyduğu tüm teorilere meydan okuyan bir gelenek halini aldığını söylemek mümkündür. Böylece, Eski Mısır'ın erken hanedanlıklarından itibaren görülen ve İÖ. 30'da son hanedanın yıkılmasının ardından başlayan Roma Dönemi'nde dahi varlığını sürdüren ensest evlilik⁴, ensest ilişki tarzının hanedan üyelerince benimsenmesiyle birlikte geleneksel bir yapı kazanmıştır.⁵

Bu makalenin amacı, Eski Mısır kraliyet ailesi mensuplarının evrensel tabulara ters düşerek ensest evliliğe yönelmelerinin kaynağını, hükümdarların bu tarz evlilikleri gelenekselleştirmesine neden olan temel faktörleri ve ensest evliliklerin yerli halk arasındaki yansımalarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda ensest evlilik geleneğinin Eski Mısır'a nereden geldiği, nasıl gelenekselleştiği, kimler tarafından uygulandığı, kraliyet mensupları ve halk arasında görülen ensest evliliklerin nitelikleri tespit edilecektir.

1. ESKİ MISIR'DA ENSEST EVLİLİKLERİN KÖKENİ

Eski Mısır üzerine yapılan araştırmalar, Mısır kraliyet ailesi içinde görülen ensest evliliklerin varlığına işaret eder.⁶ Bu ensest evlilikler, Mısır'ın erken dönemlerinden itibaren kralların öz ya da üvey kız kardeşleri⁷ ile nadiren de öz kızları ile evlendiklerini göstermektedir.⁸ Erken dönemlerden itibaren kardeşler arası evliliklerin görüldüğü Eski Mısır'da erkek kardeş-kız kardeş evliliği hakkında bilgi veren en eski edebi kanıt Sicilyalı Diodorus'a aittir. Diodorus, Mısırlıların tuhaf yönlerini tartışırken, insani geleneklere aykırı olsa bile erkeklerin kız kardeşleriyle evlenmelerine izin veren bir yasanın varlığına değinir ve garip bulduğu bu geleneği Osiris-İsis arasında gerçekleşen kardeş evliliği örneği ile açıklar.⁹ II. Ptolemaios Philadelphus ile kız kardeşi II. Arsinoe arasındaki ensest nitelikli evlilikten bahseden Pausanias ise Makedon geleneğini ihlal eden II. Ptolemaios Philadelphus'un Mısırlı tebaasını takip ettiğini ifade eder.¹⁰ Kardeş evliliğini yasaklanmış ilişki türlerinden biri olarak değerlendiren Yahudi felsefeci Philo'nun verdiği bilgilere göre Mısırlı kanun koyucular ensest ile ilgili yerel kanunlarını evrensel normlara rağmen uygun görürlerken; başka toplumların uyguladığı ensest kanunları ile alay ederler. Ona göre kardeşler arası evliliğe müsaade etmek, dizginleri şehvete kaptırmış insanların

¹ D. M. Schneider ensest üzerine bir makale yazmıştır. Bkz. Schneider, 1976: s. 149-169.

² Ager, 2009: s. 1; Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 106.

³ Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 104.

⁴ Daha detaylı bilgi için bkz. Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 104-139.

⁵ Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 104.

⁶ Hopkins, 1980: s. 311.

⁷ Mısır'daki son hanedan olan Ptolemaiosların ikinci hükümdarı olan II. Ptolemaios Philadelphus, erkek kardeş-kız kardeş evliliği geleneğini uygulayarak öz kız kardeşi II. Arsinoe ile ensest evlilik yapmıştır.

⁸ Middleton, 1962: s. 603.

⁹ Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historica*, 1.27.

¹⁰ Pausanias, *Periegesis*, 1.7.1.

ölçüsüzlüğü sonucu ortaya çıkan kötülüğün, onların bedenlerine ve ruhlarına kadar işlemesine sebep olmaktadır.¹¹

Philo'nun Yunanistan'daki yasalara dayanarak aktardığı bilgiler ise Yunanistan içinde bölgesel farklılıklar içeren ensest evlilik türlerinin ortaya çıktığını göstermektedir. Atina'da bulunan ve İÖ. 5-4. yüzyıllara verilen metinler de Philo'nun açıklamalarını destekleyen ifadeler içermektedir. Atina ve Sparta'da uygulanan, birbirine taban tabana zıt olan bu kanunlara göre Spartalı kanun koyucular anneleri bir, babaları ayrı olan erkek ve kız kardeşler arasında yapılacak olan ensest evliliklere izin verirken; babaları bir, anneleri ayrı erkek ve kız kardeşler arasında yapılacak olan ensest evlilikleri yasaklamıştır. Atina'da ise Solon'un çıkardığı yasalara göre erkeklerin babaları bir, anneleri ayrı olan kız kardeşleriyle yapacakları ensest evliliklere izin verirken; anneleri bir, babaları ayrı olan kız kardeşleriyle yapacakları ensest evlilikleri yasaklamıştır.¹² Yani bu yasa kapsamında babaları bir, anneleri ayrı olan üvey kardeşler arasında yapılacak olan ensest evliliklere izin verilmiştir. Bu tür bir ensest evliliğe verilebilecek en iyi örnek ise babaları bir, anneleri ayrı oldukları için meşru sayılan Themistocles'in oğlu Archeptolis ile kızı Mnesiptolema'nın evliliğidir.¹³ Fakat bu ve benzeri nitelik taşıyan az sayıda kardeş evliliklerinin var olması, babaları bir, anneleri ayrı kardeşler arasında dahi olsa, kardeş evliliği ile gerçekleşen ensest evliliklerin Atinalılar tarafından onaylandığına dair yeterli bir kanıt teşkil etmez.¹⁴

Seneca, Eski Mısır ve Yunanistan'da uygulanan ensest evlilik içerikli kanunların niteliği üzerine önemli detaylara yer vermektedir. Claudius'un tanrılaştırılması üzerine yazdığı bir hiciv olan *Apocolocyntosis* adlı eserinde Mısır'da tamamen; Yunanistan'da ise kısmen meşru sayılan ensest ilişkilerin karşılaştırmasını yapan Seneca, Claudius tarafından cezalandırılan iki kardeş arasındaki ensest vakasını Mısır ve Yunanistan'daki kardeş evlilikleri ile ilişkilendirirken "*Atina'da yolun yarısını, İskenderiye'de ise tamamını gidebilirsin*" ifadesine yer vermiştir.¹⁵ Seneca'nın bu ifadeleri, Mısır'da kraliyet ailesine mensup öz erkek ve kız kardeşler arasında yapılacak olan ensest evliliğe izin verilirken; Atina'da yalnızca üvey kız kardeşle yapılacak olan ensest evliliğe izin verilmesine dayanır.¹⁶ Nitekim Yunanistan'da genellikle üvey kardeşler arasında gerçekleşen ensest evlilikler görülse de öz kardeşler arasında gerçekleşen ensest evliliklerin varlığını gösteren nadir örnekler de mevcuttur. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli unsur, her ne kadar antik kaynaklar vasıtasıyla Eski Mısır ve Yunan dünyasında görülen ensest ilişkilerin doğası ve uygulama prosedürleri hakkında nispeten bilgi sahibi olsak da bu ilişki türleri ve uygulamalarının farklı versiyonları olabileceğidir. Nitekim İÖ. 5. yüzyıl tragedya yazarı Sophokles, anne-oğul arasında yaşanan ensest ilişkiyi¹⁷ içeren *Kral Oidipus* adlı eserinde Yunanistan'daki ensest evlilik yasalarına ters düşen bir ensest vakasına işaret eder.¹⁸

Ensest farklı toplumlarda, farklı düşünce sistemlerinde, farklı bakış açıları çerçevesinde değerlendirildiğini gösteren en iyi örnek, hekim Sextus Empiricus'un her şeyin göreceli olduğunu, bazılarına göre utanç verici olarak görülen ensest bazılarına göre utanç verici olmadığını savunduğu görüşleridir. Yunan, Roma, Mısır ve Pers ekseninde bir karşılaştırma yapan Sextus'un aktardığına göre zina yapmak, anneye cinsel ilişkiye girmek, anne veya kız kardeşle evlenmek Roma kanunlarına göre yasaktır. Fakat hem Roma'da hem de Yunanistan'da yasak olan ebeveyn-çocuk evliliği, bazı toplumlarda tam tersi bir uygulamaya tabidir. Örneğin Perslerde anne ile ensest evlilik, Mısırlılarda ise öz kardeşler

¹¹ Philo, *de specialibus*, 4.22-24.

¹² Philo, *de specialibus*, 4.22-24.

¹³ Plutarkhos, *Themistocles*, 32.1.

¹⁴ Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 108.

¹⁵ Seneca, *Apocolocyntosis*, 8.

¹⁶ Philo'nun babaları bir, anneleri ayrı olan kardeşlerin evlenmelerine izin verildiğini belirten ifadeleri de bunu destekler. Bkz. Philo, *de specialibus*, 4.22-24.

¹⁷ Bir kehanete göre Oidipus annesiyle yatıp babasını öldürecek: "*Bir zamanlar Loksias, kaderimde annemle yatıp ellerimle babamın kanını dökeceğimin yazıldığını söylemişti. Annemin yatağına girip, insanların görmeye tahammül edemeyecekleri bir soy dünyaya getireceğimi ve öz babamın katili olacağımı söyledi.*" Bu kehanetin gerçekleşmesini istemeyen Oidipus, "*Babamın katili olmak istemem*" diyerek bir daha geri dönmek üzere Korinthos'tan ayrılır. Yolculuğu sırasında bir saldırıya uğrayan Oidipus üzerine araba süren kişilerin hepsini öldürür. Fakat öldürdüğü kişiler arasında yaşlı babası da vardır. Oidipus babasını öldürdüğünü öğrenince "*hangi ölümlü benden daha bahtsız olabilir...Ölen adamın karısını, onu öldürdüğüm ellerimle kirlettim*" der. Yaşadığı bu kötü olay ve annesiyle kurduğu ensest ilişki nedeniyle tanrıların ve insanların nefretini kazandığını düşünen Oidipus, babasını öldürüp annesi ile evlendiği ve ensest niteliğindeki bu uygunsuz eylemini kötü, bahtsız, doğuştan lanetli biri oluşuyla ilişkilendirmiştir. Bkz. Sophokles, *Kral Oidipus*, s.115-117; 132-133.

¹⁸ Sophokles'in *Kral Oidipus* adlı eseri Sigmund Freud'un "Oidipus kompleksi" modelinin öncüsü oldu. Buna göre çocuğun gelişiminde kız çocuklarının babalarına, erkek çocuklarının annelerine cinsel ilgi duyma isteği belirleyici unsur olarak görülür. Bu nedenle kızlar annelerini erkekler ise babalarını rakip görür. Yunan mitolojisinde ve bu mitolojiyi temel alan tragedya oyununda Elektra, Orestes ile birlikte öz annesinin öldürülmesine yardım etmiştir. Bkz. Sophokles, *Kral Oidipus*, s. 28.

arası ensest evlilik yaygın bir gelenektir. Yani çoğu toplumda bir erkeğin annesiyle veya kız kardeşiyle evlenmesi kanunen yasak ve dinen günah olsa da Persler yasal olduğu için anneleriyle; Mısırlılar da baş tanrılar Osiris ve Zeus gibi öz kız kardeşleriyle evlenmişlerdir.¹⁹

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle, özellikle antik Yunan'da ancak belirli yasalar çerçevesinde izne tabi olan ensest evliliklere baktığımızda, ahlaki açıdan uygunsuz ve tabu sayılsalar da bu tarz evliliklerin, tanrıların kutsal evliliklerinin rol model alınmasıyla yapılmış olmaları nedeniyle toplumsal düzlemde nispeten kabul edilir bir niteliğe sahip olduklarını söylemek mümkündür. Öte yandan her ne kadar bu evlilik geleneği belli yasalar ve normlar çerçevesinde olmak üzere Yunanistan'da; Eski Mısır'da ve Roma dönemi Mısır'ında meşru bir şekilde uygulanmış olsa da kardeş evliliği sonucu ortaya çıkan ensest evliliklerin ne kadar yaygın olduğu konusunda antik kaynakların kesin bilgiler vermediğini söylemek mümkündür.

Buraya kadar verilen bilgiler ışığında Yunan ve Roma toplumlarında tabulaşan, Eski Mısır'da özellikle de kraliyet protokolünde meşrulaşan formuyla ensest bazı kültürlerde, toplumsal dejenerasyon sebebi olarak görülür ve ciddi cezai yaptırımları gündeme getirir. İÖ. 2. binde Babil Krallığı'nda ortaya çıkan ve tarihin en eski yazılı yasalarından biri olan Hammurabi Kanunları buna iyi bir örnek teşkil eder.²⁰ Bu kanunlara göre “*Kim babasından sonra annesiyle ensest ilişkide bulunursa, ikisi de yakılacaktır.*”²¹ Bu kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere ensest ilişki kuranlara bazı cezai yaptırımların uygulandığı açıkça görülmektedir. Fakat Eski Mısır'da bunun tam tersi bir ensest anlayışı görülmektedir. Özellikle Eski Mısır kraliyet sınıfı ve soylular arasında görülen ensest ilişki ve evliliklerde cezai bir yaptırım söz konusu değildir. Aksine, elit soyun oluşmasında ve devamlılığını sağlamada etkili olduğu gerekçesi ile meşrulaştırılan bir durum karşımıza çıkar. Dolayısıyla tarih boyunca görülen bu ve benzeri örnekler bir yandan ensestin tabu formunun varlığına işaret ederken diğer yandan da *incestuous* yani ensest yapmanın cezasının ya da toplumsal yaptırımın kültürel düzeyde farklılaştığını göstermektedir.

Ensest cezai yaptırımları gibi toplumsal bazda değerlendirilmesi de farklılıklar içermektedir. Bunu Eski Mısır ve Yunan toplumları çerçevesinde ele aldığımızda, her ikisi de tanrısal eylemlerin etkisinde olmak üzere, ensesti tamamen onaylayan ve ensesti kısmen onaylayan olmak üzere iki farklı bakış açısının olduğunu görüyoruz. Buna rağmen, her iki toplumun tanrı ve tanrıçaları arasında gerçekleşen kutsal kardeş evliliklerinin, ensest evliliklerin benimsenmesi ve yaygınlaşmasında etken rol oynayan ortak noktalardan biri olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar Zeus ile Hera, Osiris ile İsis arasında gerçekleşen kardeş evliliklerinin oluşturduğu toplumsal rol modeli nedeniyle kardeşler arası evlilik geleneği normleştirilmiş gibi görünse de bunun eski Yunan toplumu ve düşünürleri arasında kabul gördüğünü söylemek güçtür. Nitekim ensest ve benzeri ilişkileri gereksiz zevk, arzu, ihtiras olarak değerlendiren Platon bu eylemleri tiksindirici olarak yorumlarken, ensest ilişki sürecinde bir erdem ve öz denetim kaybı yaşandığının da altını çizer. Platon'a göre:

“Zorunlu olmayan istekler, zevkler arasında bir de bozuk diyeceğim istekler var. Doğuştan herkeste bulunur sanırım bu istekler; ama kanunlar, iyi istekler geri iter bunları; insan akıl yoluyla da bunları içinden söküp atabilir ya da sayılarını, güçlerini azaltabilir. Ama herkes yapamaz bunu, birçoklarında bu bozuk istekler artar da eksilmez.” “...Biz uyurken uyanan istekler. Bizi dizginleyen, yumuşatan, düşündürdüren tarafımız uykuya daldı mı, tika basa yiyip içmiş hayvan tarafımız silkinip kalkar ayağa, boş bulunduğu meydanda at oynatmaya, dilediğini yapmaya yeltenir. “...Hiçbir hayası ölçüsü kalmaz. Anasıyla yatmayı bile geçirir içinden insan, Tanrı, hayvan, ne olursa olsun kirletmek ister. Dökmeyeceği kan, yemeyeceği halt kalmaz. Çılgınlığın, yüzüzlüğün son kertesine varışı kısacası” “...Kısaca şunu söyleyebiliriz: Hepimizin içinde korkunç, hayvanca, dizginsiz bir çeşit istekler vardır; akli başında görünen sayılı insanlarda bile rastlanan bu istekler, rüyalarda yüze çıkar.”²²

Platon ile aynı düşüncede olan Plutarkhos ise ensesti “yasak etlerden yemek” olarak ifade eder. Ona göre ensest yapanlar ahlaksızlık yapmış olurlar. Yasak zevkler için hiçbir şeyden kaçınmayan bu

¹⁹ Sextus, Hellenistik dönemin önemli stoacılarından biri olan Chrysippus'un, bir babanın kızından, bir annenin oğlundan ve bir erkek kardeşin de kız kardeşinden çocuk sahibi olabileceğini savunduğu bilgisini de verir. Bkz. Sextus Empiricus, *Outlines of Pyrrhonism*, I.14; 3.24.

²⁰ Mitterauer, 1994: s. 231-250; Ager, 2005: s. 3.

²¹ The Code of Hammurabi için bkz. <https://avalon.law.yale.edu/ancient/hamframe.asp> (Erişim Tarihi: 22.07.2020)

²² Platon, *Devlet*, 9.571.a-e; Ager, 2005: s. 2.

kişiler geceleri her arzuyu harekete geçirerek ahlaksızlıklarını uyandırır ve “ensest girişiminde bulunurlar”.²³ Burada Platon’un kendinden sonraki düşünürleri de etkileyen görüşü ön plana çıkar. Bu anlamda ensest mevzusunda Platoncu yaklaşımın en temel görüş olduğunu söylemek mümkündür.

Antik Yunan kaynaklarının yanı sıra Roma kaynakları da hem Eski Mısır hem de Roma’daki ensest ilişkiler ve kardeş evlilikleri hakkında bilgi verir. Romalı şair Ovidius, Macareus ile kız kardeşi Canace’nin ensest ilişkisini “*Yakında kardeşinle evleneceksin ve annenin dünyaya getirdiği kişinin karısı olacaksın*” ifadeleri iki kardeş arasındaki ensest ilişkiyi anlatır.²⁴ Bir başka Romalı şair olan Lucan’ın şiirlerinde de ensest içerikli anlatımlar yer almaktadır. Her ne kadar Lucan’ın kaleme aldığı şiirler tarihi gerçekleri yansıtmıyor olsa da Mısır’ın son hanedanı olan Ptolemaios hanedanı döneminde görülen ensest ilişkilere değinmesi açısından önem arz eder. Bu ilişkileri ahlaksız, bozulmuş, baştan çıkmış cinsellik olarak yorumlayan Lucan, hem öz kardeşi hem de kocası olan XII. Ptolemaios ile taht paylaşmaktan memnun olmayan VII. Kleopatra’nın gerçekleştirdiği ensest evlilikten “*dinsiz kız kardeş şimdi erkek kardeşiyle evleniyor*” ifadeleriyle bahseder. Bu bilgilerden, Mısır’ın erken dönemlerinden beri görülen kardeş evliliği geleneğinin Ptolemaios hanedanının son yıllarında da devam ettiği anlaşılmaktadır.²⁵

2. ESKİ MISIR’DA ENSEST EVLİLİĞİ GELENEKSELLEŞTİREN FAKTÖRLER

2.1. Din ve Mitoloji Faktörü

Ensest, her ne kadar evrensel bir tabu olsa da ensest ilişki versiyonlarından biri olan kardeş evliliklerinin birbirinden farklı coğrafyalarda birbirinden farklı yasalar dahilinde olmak üzere binlerce yıl önce görüldüğünü söylemek mümkündür. Özellikle Eski Mısır’da Osiris ve İsis gibi tanrıların ve jeopolitik soyutlanma, kendilerini halktan ayrı tutma amacıyla olan firavunların yaptığı kardeş evliliklerinin benimsenmesiyle gelenekselleşerek toplum tarafından kabul gören ensest evlilikler, Mısır hükümdarlarının çoğunluğu tarafından da uygulanmıştır. Bu evlilik geleneğinin hükümdarlar katında uygulanma sürecine baktığımızda bazı temel faktörlerin varlığı söz konusudur. Öncelikle ensest ve kardeş evliliği geleneğinin Mısır’da ortaya çıkışı ve gelenekselleşmesinin en önemli nedenlerinden birinin din, diğerinin mitolojik faktörler olduğunu söylemek mümkündür.²⁶ Mısır halkına oranla elit yönetici kesim tarafından daha fazla benimsendiği ve genellikle öz kardeşler arası evlilik vasıtasıyla gelenekselleştiği görülen ensest evliliğin kökeni hem Mısır hem de Yunan tanrıları arasında gerçekleşen kutsal kardeş evliliklerine dayanmaktadır. Mısır özelinde ensest evliliğin yaygınlaşması ve benimsenmesi Yunan tanrılarından Zeus ve Hera arasındaki kardeş evliliğinin yanı sıra Mısır’ın yerel tanrıları Osiris ve İsis arasında gerçekleşen ilahi kardeş evliliği ile ilişkilidir.²⁷ Philo ve Diodorus’un verdiği bilgiler Mısırlı kanun koyucular tarafından öz kardeşlerin birbirleriyle evlenmelerine izin verdiğini ayrıca alt sınıfa mensup kızların erkek kardeşleri ile evlenmeleri halinde kendilerine özgürlük tanıdığı yönündedir.²⁸ Osiris ve İsis, Zeus ve Hera’nın gerçekleştirdiği tanrısal evliliklerle doğrudan ilgili olmayan bu uygulamaların daha çok kardeş evliliğinin uygulama prensiplerini yansıttığını söylemek mümkündür. Mısır kanunları tarafından meşru sayılan kardeş evliliğine dair bilgiler veren Diodorus²⁹ ise Mısırlıların tüm insanlığın geleneklerine aykırı bir kanun hazırladıklarını, erkeklerin kız kardeşleri ile evlenebilmesinin önünü açan bu kanunun temelinde Mısır’ın yerel tanrıları Osiris ve İsis evliliğinin olduğunu belirtir.³⁰ Tanrılar katındaki bu ensest evlilik vasıtasıyla Mısırlı tanrı ve tanrıçaların gücü firavunlar, hükümdarlar ve kraliçelerin gücü ile ilişkilendirilmiştir.³¹ Görüldüğü üzere eski Mısır ve Yunan tanrıları arasındaki kutsal kardeş evlilikleri, Mısır’da kardeş evliliği geleneğinin meşru hale

²³ Plutarkhos, *Moralia*, 101a.

²⁴ Ovidius, *Ep. Sapph*, 11.65.

²⁵ VII. Kleopatra, kardeş evliliği yaptığı XIII. Ptolemaios’un ölümü üzerine taht boşalınca onun küçük erkek kardeşi olan XIV. Ptolemaios’u eş hükümdar olarak görevlendirdi. Caesar politik ittifak kapsamında VII. Kleopatra ve erkek kardeşi XIV. Ptolemaios’u evlendirdi. Bkz. Suetonius, *Tanrısal Julius Caesar*, 35; Dio, *Historiae Romanae*, 42.35; Caesar, *Bellum Alexandrum*, 33; Ashton, 2003: s. 26; Fischer-Bovet, 2014: s. 112.

²⁶ Christensen, 2005: s. 59; Pomeroy, 1984: s. 13.

²⁷ Adamson, 1982: s. 88; Bourne, 1963: s. 1591.

²⁸ Philo, *de specialibus*, 3.4.

²⁹ Sicilyalı Diodorus’a göre Mısırlılar tüm insanlığın geleneklerine aykırı bir kanun hazırladılar. Bu kanun kapsamında erkekler öz kız kardeşleri ile evlenebilirdi. Bu evlilik anlayışı tanrıça İsis ile bağlantılıydı. Bkz. Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historica*, 1.13; 1.22; 1.27; Middleton, 1962: 603-611, dip. 37; Hopkins, 1980: s. 312.

³⁰ Mısır ile ilgili açıklamaları erken yazarlardan Hecataeus’a dayanan Sicilyalı Diodorus’un İÖ. 59’da Mısır’ı ziyaret ettiği ve olaylara tanık olduğu düşünülmektedir. Bkz. Murray, 1970: s. 141-171; Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 111.

³¹ Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historica*, 1.13; 1.22; 1.27.

gelmesinde etken rol oynamıştır. Osiris-İsis³², Set-Nephthys³³ ve Zeus-Hera³⁴ arasında gerçekleşen enest evlilikler³⁵ Mısır firavun ve hükümdarlarının rol modeli olmuştur.³⁶

2.2. Din ve Siyaset Faktörü

Tanrılar katında gerçekleşen enest evliliklerin dini ve siyasi etkisi özellikle Mısırlı yönetici kesim üzerinde net bir şekilde görülür. Önemli tanrı ve tanrıçaların yaptığı kardeş evlilikleri hükümdarlar üzerinde etkili olmuş ve Mısırlı idarecilerin din siyasetine dahil edilmiştir. Dolayısıyla din ve siyaset faktörü, Eski Mısır'da enest evliliğin gelenekleşmesi ve hükümdarlar tarafından uygulanmasındaki temel nedenlerden biri olmuştur.

Eski Mısır monarşi ideolojisinin ve inanç sisteminin dışına çıkmadan ülkeyi yöneten hükümdarların uyguladığı dini, siyasi ve toplumsal gelenekler yerel dinamiklerle ilişkilendirildiğinde mevcut hükümdarın hanedan mensubu öz veya üvey kardeşlerinden biri ile evlendiği görülmektedir. Erken dönemlerden itibaren saray prosedürüne alınarak bir kraliyet ideolojisi haline getirilen bu gelenekle birlikte kraliyet ailesinde öz/üvey kardeşler arasında gerçekleşen ve enest kapsamına giren evlilikler ortaya çıkmıştır. Bu evliliklerle birlikte aile üyeleri arasında görülen endogami üzerinden siyasi güç ve meşruiyet sağlama çabası, neredeyse tüm hükümdarlar tarafından uygulanan bir politika olmuştur. Bu durum Mısırlı hükümdarlar üzerinde oldukça etkin bir rol oynamıştır. Fakat bu geleneğin, özellikle Mısır'daki erken hanedanlıklar dönemi ile karşılaştırıldığında, Ptolemaioslar döneminde nispeten daha çok uygulandığı yönünde görüş mevcuttur. Bu görüşün temeli, asıl amaçları Ptolemaios hükümdarlarının öz kardeşleri ile yapacağı enest evlilikleri meşrulaştırmak olan II. Ptolemaios Philadelphus ve onun danışmanlarının, kardeş evliliği uygulamasına resmiyet kazandırmak suretiyle sonraki hükümdarlar tarafından da uygulanabilmesinin önünü açmış olmasına dayanır.³⁷ Nitekim öz kız kardeşi II. Arsinoe'ye aşık olan II. Ptolemaios Philadelphus'un Makedon geleneklerini ihlal ederek bu evliliği gerçekleştirdiğini belirten Iosephus³⁸ ve Pausanias³⁹, Philadelphus'tan sonra tahta geçen hükümdarların da bu geleneği sürdürme yönünde olumlu tutum sergilediklerini ifade etmektedir.

Yukarıda verilenler doğrultusunda Eski Mısır'da, tanrı ve tanrıçaların cinsel eğilimleri ve kutsal evliliklerinin kraliyet ailesi başta olmak üzere toplumsal rol model formuna dönüşmesi, enest ilişki tarzının kademeli olarak yaygınlaşmasına neden olmuş ve bu kutsal evliliklerin Mısırlı yöneticiler tarafından din siyasetine dahil edilmesiyle birlikte ilahi enest anlayışı şekillenmiştir. Mısır ve Yunan kökenli tanrılar arasındaki kardeş evliliklerinin Mısır kraliyet ailesi mensuplarınca beşerî boyuta taşınması, hükümdarın halkın gözünde meşruiyet kazanma çabasının yanı sıra ilahi güçlere yakın olma amacı ile ilişkili bir tablo ortaya koyuyor olsa da bu durum sadece hükümdarlarla sınırlı değildir. Bu anlamda hükümdarın eşi de kardeşiyle kutsal bir evlilik gerçekleştiren tanrıça gibi olmalıdır. Böylelikle hükümdar ve eşi halk nezdinde yücelirken, kraliyet çiftinin tanrısallık içeren ideal birleşmesi hükümdarlığın çıkarlarıyla ilişkilendirilerek *hieros gamos* (kutsal evlilik) seviyesine taşınmış olur. Buradaki asıl strateji, eski dini gelenekler ve kültürle özdeşleşmek suretiyle toplumu ve kültürü istenilen yönde sürdürmek ile yakından ilişkilidir.⁴⁰

Eski Mısır'daki kardeş evliliği geleneğinin dini perspektifinin yanı sıra politik perspektifi de söz konusudur.⁴¹ Mısırlı hükümdarların güç vurgusu yaptıkları bir hanedan imzası⁴² olarak değerlendirebileceğimiz kraliyet enesti yani öz kız kardeş ve öz erkek kardeşler arası evlilik yöntemiyle hanedan ailesi içinde kurulan düzensiz ilişkiler, her ne kadar soyun asaleti ve devamı ile ilişkilendirilen bir durum olsa da aile birliğinin bozulmasına sebebiyet vermektedir. Öte yandan Mısırlı hükümdarların din, siyaset ve monarşi anlayışlarına dahil etmek suretiyle uygulamaya koydukları kardeş evliliği geleneğinin sürdürülmesinde politik stratejiler dışında şahsi faktörlerin varlığını da göz önünde

³² Plutarkhos Moralia adlı eserinde Osiris ve İsis kültüne değinerek Mısır dini hakkında bilgi verir. Bkz. Plutarkhos, *de Iside ad Osiride*, 5.

³³ Wilkinson, 2016: s. 198.

³⁴ Zeus ve Hera arasındaki kardeş evliliğinden bahsederken Hera için "...kalbinin sevgisini abisi-kardeşi kazandı" ifadelerine yer veren Theocritus bu evliliği "kutsanmış evlilik" olarak değerlendirir. Bkz. Theocritus, *Idylls*, 17.131-4.

³⁵ Plutarkhos, *de Iside ad Osiride*, 5.12-19.

³⁶ Eski Mısır firavunlarının kız kardeşleriyle evlenmeleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historica*, 1.27.1.

³⁷ Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 113-114.

³⁸ Iosephus, *Antiquitates Judaearum*, 12.51.

³⁹ Pausanias, *Periegesis*, 1.7.

⁴⁰ Demir, 2014: s. 139.

⁴¹ Christensen, 2005: s. 59.

⁴² Ager, 2005: s. 1.

bulundurmak önemlidir. Burada siyasi konumlarının yanı sıra hem şahsi çıkarlarını hem de kraliyet çıkarlarını gözeterek hükümdarların, soyun asaleti ve saflığını muhafaza etmeye yönelik eylemlerde bulduklarını görüyoruz. Zira hem Osiris ve Zeus gibi tanrıları hem de Mısır firavunlarını örnek alan hükümdarların⁴³ kendilerini sıradan insanlardan ayırabilmesi için gereken ortam bu gelenek vasıtasıyla sağlanmıştır. Bu eylemin özü, hanedan soyunun bozulmasını engellemek daha doğrusu mevcut “elit ve öz hanedan soyu” nu muhafaza etmektir.⁴⁴ Bu açıdan bakıldığında hanedan mensuplarının bir yabancı ile evlenmesi, sülaleye dışarıdan birinin girmesine neden olacağı için Mısır’ın yerel geleneklerinden biri olan kardeş evliliği geleneğinin neredeyse hanedanların çoğu tarafından kabul gördüğü ortaya çıkar.⁴⁵ Böylece hükümdarlar katında gelenekselleşerek siyasi prosedür ve monarşi kanunu haline gelen kardeş evliliği geleneği hem meşru hem de olağan bir durum haline almış olur.

3. ENSEST EVLİLİK GELENEĞİNİN MISIR HALKI TARAFINDAN UYGULANMASI

Eski Mısır üzerine yapılan modern araştırmalar, hükümdarlar tarafından din-siyaset ideolojisi haline getirilerek gelenekselleştirilen kardeş evliliklerinin kaynağı ve halk tabanındaki uygulama süreci üzerine bazı teoriler ortaya koymuştur. Diodorus, Philo ve Pausanias’ın açık ifadelerine rağmen kardeşler arasında gerçekleşen evliliklerinin kaynağı konusundaki genel görüş bunun bir Mısır geleneği olmadığı yönündedir. Kardeş evliliği geleneğinin İÖ. 3. binyılda Güney Mezopotamya’da ortaya çıktığı ve erken hanedan döneminde ticaret yoluyla Mısır’a ulaştığı düşüncesi oluşturmaktadır.⁴⁶ Halk tabanındaki uygulama sürecine baktığımızda Mısır’da kurulan ve Persleri örnek alan hanedanlardaki kraliyet mensuplarının kardeş evliliğini yapmaları neticesinde yaygınlaşan ve tabu formundan yavaş yavaş çıkmaya başlayan bu geleneğin, çok yaygın olmasa da, zamanla Mısır’ın yerli halkı tarafından da uygulanır hale geldiği anlaşılmaktadır.⁴⁷ Öte yandan Mısır’ı toplumsal anlamda etkileyen bu geleneğin uygulanmasının tek bir bölgeye özgü ve yerel olmamakla birlikte ülkenin diğer bölgelerinde yaşayan pek çok farklı kültürü de etkisi altına aldığı düşünülmektedir.⁴⁸

Eski Mısır’da kardeşler arasında yapılan ensest evlilik geleneğinin halk tabanına yansıma sürecini tespit etmeye yönelik çalışmalar yapan modern araştırmacılar, öz ve üvey kardeşler arasında gerçekleşen evliliklere ait bilgilere ulaşmışlardır. Cerny, İÖ. 2160-1550 tarihlerine verilen 358 adet stel ve fragman üzerinde yer alan ve kraliyet ailesi dışında gerçekleşmiş olan 490 evlilik üzerine bir çalışma yapmıştır. Deir el Medina’daki taş ocağı işçilerinin haneleri hakkında bilgiler içeren stellerden elde edilen verilerin değerlendirildiği bu klasik çalışmaya göre firavun dönemi boyunca kraliyet dışı ailelerde öz kardeşler arasında gerçekleşen sadece bir evlilik tespit edilirken, üvey kardeşler arasında gerçekleşen altı evlilik tespit edilmiştir. Üvey kardeşler arası yapılan evliliklere 26. Hanedan döneminde (İÖ. 656-525) Bahariya bölgesinde de rastlanmıştır.⁴⁹ İÖ. 9 ile İS. 1. yüzyıllar arasına tarihlenen ve büyük çoğunluğu Ptolemaios dönemi Mısır’ına ait evlilikleri içeren 92 belgeden akraba evlilikleri ile ilgili olanlar da üvey kardeşler arasında gerçekleşen evlilikler hakkında bilgi vermektedir.⁵⁰

Cerny’nin, Deir el Medina’daki taş ocağı işçilerinin haneleri hakkında bilgiler içeren stellerden elde ettiği verilerin değerlendirildiği klasik çalışmaya göre firavun dönemi boyunca kraliyet dışı ailelerde öz kardeşler arasında gerçekleşen sadece bir evlilik tespit edilmiştir. Ayrıca halkın yanı sıra yüksek din adamlarının ailelerinde de öz kardeş evliliklerinin gerçekleştiği tespit edilmiştir. 22. Hanedan dönemine (İÖ. 945-712) tarihlenen ve Memphis’in yerel tanrısı Ptah’ın baş rahibine ait olduğu tespit edilen bir stel üzerindeki bilgiler, başrahip Takelot’un oğlu II. Takelot ile kızı II. Karomama Merytmüt arasında gerçekleşen öz kardeş evliliği hakkında bilgi verir. Orta Krallık⁵¹ dönemine (İÖ. 2055-1650) tarihlenen ve öz kardeş evliliğine dair veri sağlayan iki stel üzerinde adı geçen kadınlardan “kocasının kız kardeşi” olarak bahsedilmesi, kız kardeşleriyle evlenen erkeklerin eşlerine “kız kardeş” sıfatı ile hitap ettiklerinin

⁴³ Athenaeus, *Deipnosophistae*, 14.621.1854; Iosephus, *Antiquitates Judaearum*, 13.80.

⁴⁴ Ptolemaios hükümdarları, soyun saflığını sürdürmek amacıyla uyguladıkları erkek kardeş-kız kardeş evliliği geleneğinin süreklilik sağlamadılar. Özellikle Ptolemaios hanedanının erken dönemlerinde Seleukos prensesleriyle yapılan evlilikler soyun asaletinin bozulmasına neden oldu.

⁴⁵ Pomeroy, 1995: s. 124; Ogden, 1999: s. 78; Pomeroy, 1984: s. 13, 17.

⁴⁶ Adamson, 1982: s. 88; Bourne, 1963: s. 1589.

⁴⁷ Bourne, 1963: s. 1590-91.

⁴⁸ Kornemann, 1923: s. 17-45.

⁴⁹ Cerny, 1954: s. 23-29; Hopkins, 1980: s. 311; Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 110.

⁵⁰ Pestman, 1961: s. 3-4; Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 111.

⁵¹ Eski Mısır’daki 12. Hanedan (İÖ. 2060-1991) ve 13. Hanedanın (İÖ. 1782-1650) hüküm sürdüğü dönemdir.

göstergesi olduğu için halk tabanında gerçekleşen öz kardeşler arası evliliğin içeriğine vurgu yapmaktadır.⁵²

Yukarıdaki bilgiler, öz kardeşler arasında gerçekleşen ensest evliliklerin halk arasında çok yaygın olmadığını göstermektedir. Her ne kadar Mısır kanunları kardeş evliliğine müsaade etse de bu gelenek halk arasında yaygın değildir ve ne Eski Mısır ne de Yunan tanrılarının kutsal evlilikleri bu geleneğin halk arasında yaygınlaşmasında önemli bir etken teşkil etmiştir. Bu kapsamda genel görüş Eski Mısır'da görülen kardeş evliliği geleneği ve aile içinde gerçekleşen ensest evlilikler genellikle kraliyet ailesi içinde görüldüğü yönünde olsa da Mısır'ın Roma hakimiyetine geçmesinden önceki dönem boyunca kayıt altına alınmayan evlilikler göz önüne alınacak olursa, halk tabanında gerçekleşen kardeş evliliklerinin sayısı ve buna bağlı olarak oranın tespit edilemediğinden hareketle bu kapsamdaki evliliklerin halk arasında nadir görüldüğü sonucuna ulaşılabilir. Bu durum Roma hakimiyetindeki Mısır döneminde farklı bir durum sergilemektedir. Bu döneme ait olduğu tespit edilen bazı papirüsler, şahsi mektuplar, evlilik sözleşmeleri, dilekçeler, idari evraklar, nüfus sayımı/demografik kayıtlar incelendiğinde kardeş evliliği geleneğinin yerli halk arasında uygulandığına dair bilgilere ulaşılmıştır.⁵³ Dolayısıyla bu bilgiler her ne kadar erken hanedanlıklar döneminden Ptolemaiosların yıkılmasına dek süren dönem boyunca öz ve üvey kardeşler arasında gerçekleşen evliliklerin sayısı ve niteliğine dair bilgi içermiyor olsa da ensest evlilik geleneğinin Roma hakimiyetindeki Mısır döneminde var olduğu ve yerli halk arasında uygulandığını gösterir.⁵⁴

Eski Mısır'da, özellikle Roma dönemi Mısır'ında, halk arasında gerçekleşen kardeş evliliklerinin temelinde veraset kanunu uyarınca malların bölünmesi ve arazilerin parçalanmasını engellemek gibi dini ve siyasi içerik taşımayan bir amaç söz konusudur. Burada, sınıf farkı sonucu ortaya çıkan bazı engellerin ortadan kaldırılmak istenmesinin yanı sıra veraset sistemi kapsamında mirasın bölünmesini engellemek için yapılan kardeş evliliklerinden bahsetmek mümkündür.⁵⁵ Nitekim Roma dönemi Mısırına ait demografik kayıtlar, halk arasında yaygınlaşmaya başlayan ensest evliliklerin kraliyet mensupları arasında gerçekleşen ensest evliliklerden amaç noktasında tamamen farklı olduklarını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Mısır'a ait demografik belgeler, kardeş evliliği hakkındaki en net kanıtları içeren nüfus istatistiklerini ve veraset sistemini incelemenin önemini artırmaktadır. Zira Roma döneminde düzenli nüfus sayımlarının yapılmaya başlanmasıyla birlikte çoğu evlilik kayıt altına alınmıştır. Böylece kardeş evliliği geleneğinin halk arasında görülme oranı önceki dönemlerle ilişkilendirilerek tespit edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu, düzenli nüfus sayımının Mısır'da gerçekleşen kardeş evliliklerinin sayısını ortaya çıkarmada önemli bir husus olduğu anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Eski Mısır'da tanrıları ve firavunları takip eden hükümdarlar öncülüğünde olmak üzere hanedanlıkların büyük çoğunluğu tarafından uygulanan ensest evlilik geleneği, özellikle yönetici kesim tarafından soyun asaletini ve devamlılığını sağlayabilecek politik bir araç olarak görülmüştür. Soy dışından yapılan evliliklerle hanedana dahil olacak bir yabancı'nın kraliyet soyunun saflığını bozacağı endişesi öz kardeşler arasında ensest evliliklerin yapılmasına neden olmuştur. Mısır'daki dini, siyasi, şahsi ve mitolojik faktörler vasıtasıyla geleneksel hale gelen ensest evliliklerin temelini tanrıların ve firavunların eylemleri oluşturmaktadır. Kardeş olan tanrıların gerçekleştirdiği kutsal evlilikler, firavun döneminin hâkim anlayışı, ensest evlilik geleneğini Mısır'ın yerel dinamiklerinde sürdürmek isteyen kraliyet mensuplarının siyasi stratejilerinde "beşeri boyuta ulaşan ilahi ensest" olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu durumda hükümdarların kız kardeşleri ile evlenmesi ideal birleşme olarak görülmüş böylelikle ilahi güçlerin desteğini alarak siyasi güce sahip olma amacı taşıyan hükümdarların kız kardeşleri ile evlenme teamülleri köklü bir gelenek haline gelmiştir. Eski Mısır firavun sisteminden itibaren bir kraliçe/prensesle evlenmenin hükümdarlara sağladığı güç aktarımına vakıf olmak isteyen yöneticilerin temel politikası haline gelen bu bakış açısının gelenekselleşmesinde prenses ve kraliçelerin destekleyici rolü de önem arz eder.

Mısır halkı arasında nispeten yansıma bulan ensest evlilikler, II. Ptolemaios Philadelphus'un kralların kız kardeşleri ile evlenmesine müsaade eden yasal düzenlemelerinin ardından tüm Mısır halkı

⁵² Cerny, 1954: s. 23-29; Hopkins, 1980: s. 311; Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 110.

⁵³ Allen, 2009: s. 30; Middleton, 1962: s. 603, 606.

⁵⁴ Zira Roma'nın üçüncü imparatoru Caligula üç kız kardeşiyle de ensest ilişki yaşamıştır. Bkz. Suetonius, *The lives of the Twelve Caesars*, 24.1; 36.1.

⁵⁵ Heubner, 2007: s. 36-7; Rowlandson and Takahashi, 2009: s. 104.

için yasal hale getirilmiştir. Kraliyet ailesinin meşruiyetini ve soyun devamlılığını sağlamayı öngören bu düzenlemelerle birlikte, çoğu toplum tarafından tabu olarak görülen encestin uygulanabilirliği resmîyet kazanarak Mısır'ın kendi iç dinamikleri içindeki yerini almıştır. Bundan sonraki süreçte, Ptolemaios hanedanının yıkıldığı İÖ. 30 yılı itibarıyla Roma egemenliğine geçen Mısır'da encest evlilik geleneği sürdürülmüştür. Eski Mısır hanedanlıkları döneminde dini ve siyasi amaçla yapıldığı görülen kardeş evliliklerinin, Roma dönemi Mısır'ında farklı bir boyut kazandığı, özellikle halk bazında din ve siyaset unsurunun değil veraset sisteminin temel etken haline geldiği söylenebilir. Bu süreçte Mısır'da yaşayan halk, veraset yasaları nedeniyle encest evliliği uygular hale gelmiştir. Eski Mısır'ın erken hanedanlıklarından itibaren görülen, Ptolemaios hanedanlığının erken dönemlerinde resmîyet kazanan kardeşler arası encest evlilik geleneğinin, Roma egemenliğine tabi olan Mısır halkı arasındaki yaygınlığını tespit etmeye yönelik papirüs ve fragman çalışmalarının artması çalışmanın konusu için önemli veriler sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adamson, P. B. (1982). Consanguineous Marriages in the Ancient World. *Folklore*, 93(1), 85-92.
- Ager, S. L. (2005). Familiarity Breeds: Incest and the Ptolemaic Dynasty. *The Journal of Hellenic Studies*, 0(125), 1-34.
- Allen, T. D. (2009). *The Ancient Egyptian Family. Kinship and Social Structure*. New York: Routledge.
- Ashton S. A. (2003). Cleopatra: Goddess, Ruler or Legend. (Editörler: S. Walker ve S. A. Ashton). *Cleopatra Reassessed* İçinde (25-30.) London: The British Museum Occasional Paper.
- Athenaeus (1854). *The Deipnosophists. Or Banquet of the Learned of Athenaeus*, (Çeviren: H. G. Bohn). London.
- Bourne, A. W. (1963). Consanguineous Marriage. *The British Medical Journal*, 2(5372), 1590-1591.
- C. Suetonius Tranquillus (1913). *The Lives of the Twelve Caesars*, (Çeviren: J. C. Rolfe). Loeb Classical Library.
- Caesar (1955). *Alexandrian War, African War. Spanish War*, (Çeviren: A. G. Way). Vol. III, Loeb Classical Library, Harvard University Press.
- Cerny, J. (1954). Consanguineous Marriages in Pharaonic Egypt. *The Journal of Egyptian Archaeology*, 0(40), 23-29.
- Christensen, W. (2005). *Great Empires of the Past: Empire of Ancient Egypt*. New York.
- Demir, M. (2014). *Lidyalılar Mythos'tan Logos'a*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Dio Cassius (1916). *Roman History*, (Çeviren: E. Cary). Vol. IV, Books XLI-XLV, Loeb Classical Library, Harvard University Press, Brooklyn.
- Diodorus Siculus (1933). *Library of History*, (Çeviren: C. H. Oldfather). Vol I, Books 1-2.34, Loeb Classical Library, Harvard University Press.
- Fischer-Bovet, C. (2014). *Army and Society in Ptolemaic Egypt*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Flavius Iosephus (1998). *The Works of Iosephus: New Updated Edition*, (Çeviren: A. M. William Whiston). New York.
- Hopkins, K. (1980). Brother-Sister Marriage in Roman Egypt. *Comparative Studies in Society and History*, 22(3), 303-354.
- Huebner, S. R. (2007). Brother-Sister Marriage in Roman Egypt: A Curiosity of Humankind or a Widespread Family Strategy?. *The Journal of Roman Studies*, [Society for the Promotion of Roman Studies, Cambridge University Press], 0(97), 21-49.
- Kornemann, E. (1923). Die Geschwisterehe im Altertum. *Mitteilungen der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde* 0(24), 17-45.
- Middleton, R. (1962). Brother-Sister and Farher-Daughter Marriage in Ancient Egypt. *American Sociology Review*, 27(5), 603-611.
- Mitterauer, M. (1994). The Customs of the Magians: The Problem of Incest in Historical Societes. (Editörler: R. Porter ve M. Teich). *Sexual Knowledge* İçinde (231-250). Cambridge: Sexual Science.
- Murray, O. (1970). Hecataeus of Abdera and Pharaonic Kingship. *The Journal of Egyptian Archaeology*, 0(56), 141-171.
- Ogden, D. (1999). *Polygamy, Prostitutes and Death: The Hellenistic Dynasties*. London: Duckworth with the Classical Press of Wales.
- Ovidius Naso (1813). *The Epistles of Ovid*, (Çeviren: J. Nunn). London.

-
- Pausanias (1918). *Description of Greece*, (Çevirenler: W. H. S. Jones, D. Litt ve H. A. Omerod). Vol 4, Brooklyn: Harvard University Press.
- Pestman, P. W. (1961). *Marriage and Matrimonial Property in Ancient Egypt: A Contribution to Establishing the Legal Position of the Woman*. Brill: Lugdunum Batavorum.
- Philo of Alexandria (1993). *The Works of Philo: Complete and Unabridged*. (Ed. C. D. Yonge). Hendrickson Publications.
- Platon (2010). *Devlet*, (Çeviren: S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcoz). Hasan Ali Yücel Klasikleri Dizisi XXIV, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Plutarch (1914). *The Parallel Lives, (Vol. II)*, (Editör: B. Perrin). Cambridge: Loeb Classical Library.
- Plutarkhos (1936). *Moralia*, (Editör: F. C. Babbitt). Vol. V, Brooklyn: Loeb Classical Library.
- Plutarkhos (1978). *Moralia*, (Çeviren: F. C. Babbitt), Vol. II, Loeb Classical Library.
- Pomeroy, S. B. (1984). *Women in Hellenistic Egypt. From Alexander to Cleopatra*. New York: Schocken Books.
- Pomeroy, S. B. (1995). *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves. Women in Classical Antiquity*. New York.
- Remijsen, S. ve Clarysse, W. (2008). Incest or Adoption? Brother-Sister Marriage in Roman Egypt Revisited. *The Journal of Roman Studies*, 0(98), 53-61.
- Rowlandson, J. ve Takahashi, R. (2009). Brother-Sister Marriage and Inheritance Strategies in Greco-Roman Egypt. *The Journal of Roman Studies [Society for the Promotion of Roman Studies, Cambridge University Press]*, 0(99), 104-139.
- Schneider, D. M. (1976). The Meaning of Incest. *JPS-The Journal of the Polynesian Society*, 85(2), 149-69.
- Seneca (1913). *Apocolocynosis*, (Editörler: W. H. D. Rouse, M. A. Litt, D. London ve W. Heinmann).
- Sextus Empiricus (1996). *Outlines of Pyrrhonism*, (Çeviren: B. Mates). New York Oxford: Oxford University Press.
- Sophokles (2005). *Kral Oidipus*, (Çeviren: C. Çetinkaya). Dünya Klasikleri-Tragedya. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Theocritus (1912). *The Greek Bucolic Poets*, (Çeviren: J. M. Edmonds). Loeb Classical Library, Vol. 28, Cambridge, MA. Harvard University Press.
- Wilkinson. R. H. (2016). *Eski Mısır'ın Bütün Tanrı ve Tanrıçaları*, (Çeviren: A. F. Yıldırım). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- The Code of Hammurabi. <https://avalon.law.yale.edu/ancient/hamframe.asp> adresinden 22.07.2020 tarihinde erişildi.
-